

СТОРІНКА ПАМ'ЯТІ

УДК 378+372.857+372.891+929
DOI 10.5281/zenodo.10308540

А. П. Вакал
ORCID ID 0000-0002-1386-7944
Ю. І. Литвиненко
ORCID ID 0000-0001-9095-0437
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

НАУКОВА І ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ПРОФЕСОРА МИХАЙЛА ІВАНОВИЧА СТЕБЛЯНКА (ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

У статті висвітлені основні етапи життєвого шляху і проаналізовано науково-педагогічну спадщину Михайла Івановича Стеблянка (1923-2008 рр.) – кандидата сільськогосподарських наук, професора кафедри ботаніки природничо-географічного факультету Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Відмічено, що М. І. Стеблянка є автором понад 50 науково-методичних робіт (посібників, практикумів, методичних рекомендацій, статей у наукових збірниках та періодичних виданнях), що й наразі залишаються актуальними в організації біологічної вищої та середньої освіти в Україні. Ці роботи присвячені питанням теорії, практики та методології викладання ботаніки, основ сільського господарства та охорони природи у закладах вищої освіти педагогічного профілю, а також біології у закладах загальної середньої освіти. Подається аналіз таких праць М. І. Стеблянка: «Основи сільськогосподарського виробництва» (1977), «Ботаніка» (1981), «Розвиток агроценозів у зоні впливу викидів хімічних підприємств Лівобережної України» (1986), «Основи сільського господарства» (1991), «Основи сільського господарства. Практикум» (1982, 1992), «Ботаніка. Анатомія і морфологія рослин» (1995), «Лірична ботаніка» (2001).

Ключові слова: науково-педагогічна спадщина, історія природничо-географічного факультету, вчені СумДПУ ім. А. С. Макаренка, освіта і наука Сумщини, видатні діячі Сумщини, підготовка вчителя біології, ботаніка, основи сільського господарства.

Постановка проблеми. У 2023 році виповнилося 100 років від дня народження професора Михайла Івановича Стеблянка, – талановитого викладача і вченого, який зробив значний особистий внесок у розвиток природничо-географічного факультету Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. У період з 1965 по 1974 рр. він виконував обов'язки декана природничого факультету, а з 1976 по 2000 рр. – завідувача кафедри ботаніки. У цей час він опікувався розвитком біологічного стаціонару «Вакалів-

щина», агробіостанції, яка за його безпосередньої участі отримала статус «Ботанічного саду СумДПУ імені А. С. Макаренка». Його ім'я, як автора навчальних і методичних видань, навчальних програм з ботаніки, сільського господарства, методики навчання біології відоме широкому загалу педагогів України. Михайло Іванович є співавтором навчальних посібників, які й досі входять до переліку літератури, рекомендованої для вивчення основ сільського господарства і ботаніки на природничих факультетах педагогічних університетів. У той же час, особистість М. І. Стеблянка як науковця і педагога розкрита не достатньо і його науково-педагогічна спадщина потребує детального аналізу.

Аналіз актуальних досліджень. Перші опубліковані дані про М. І. Стеблянка як декана природничого факультету у 1965–1974 рр. представлені у виданні «Історія становлення і розвитку Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка» (1999) [4]. Короткий опис життєвого шляху і науково-педагогічної діяльності Михайла Івановича наводився Н. Г. Закорко у матеріалах восьмої Сумської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції (2009) [2] та довіднику «Історія кафедри ботаніки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка до 80-річчя з дня заснування» (2010) [3]. Деякі аспекти його життєвого, наукового й педагогічного шляху висвітлені у декількох статтях збірника матеріалів студентської наукової конференції на природничо-географічному факультеті Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Читання до 90-річчя з Дня народження Ніни Іванівни Дегтярьової і Бориса Миколайовича Польського та 95-ї річниці з Дня народження Михайла Івановича Стеблянка» (2018) [1; 5; 16]. У книзі «Макаренківська alma mater» є коротке повідомлення про наукову спадщину Михайла Івановича [7]. Окрім аналізу представленої у згаданих публікаціях інформації для написання статті також були використані матеріали, наведені в особовій справі викладача кафедри ботаніки М. І. Стеблянка, яка зберігається в архіві Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка [6], а також особисті усні спогади Михайла Івановича, задокументовані за його життя першим автором цієї статті – А. П. Вакалом.

Мета статті – висвітлити основні етапи життя, педагогічної, наукової та науково-методичної спадщини М. І. Стеблянка для визначення його ролі у становленні і розвитку освіти й науково-педагогічної думки Сумщини й України.

Виклад основного матеріалу. М. І. Стеблянка народився 17 листопада 1923 р. у с. Стеблянки Лебединського району Сумської області в сім'ї селян. Його життя було складним, але яскравим і сповненим великих справ.

У 1931 р. М. І. Стеблянка пішов до першого класу початкової школи с. Стеблянки, після закінчення якої продовжив навчання у неповній середній школі с. Тучне. У 1932–1933 рр. йому та його родині довелося пережити Голодомор. З тих пір через усе життя він проніс безмежну шану і любов до хліба і хлібного колоса. Михайло Іванович згадував, як у школі під час святкування нового року декламував вірш, за що був премійований окрайцем хліба. Не дивлячись на голод, цей хліб він не з'їв, а приніс додому, щоб поділитися зі своєю родиною. Зайшовши до хати, він завбачливо заховав окраєць у сінях, та звернувся до рідних: «Здогадайтесь, що у мене є?». У цей час до сіней забіг собака і з'їв увесь хліб. Можна лише припустити, у якому розпачі була вся родина!

У 1938 р., по закінченню Тучнянської школи, Михайло Іванович вступив до Маловисторопського сільськогосподарського технікуму на агрономічне відділення. Після початку Другої світової війни навчання у технікумі довелося перервати і продовжити після демобілізації із лав радянської армії у листопаді 1945 року.

У листопаді 1941 р. М. І. Стеблянка повернувся у рідне село, яке перебувало у німецькій окупації по серпень 1943 р. Після звільнення села він був призваний до лав радянської армії і з серпня 1943 р. по травень 1945 р. брав активну участь у бойових діях. Як солдат Михайло Іванович пройшов шлях від Ленінграда до Відня. Спочатку він у складі Калінінського і Ленінградського фронтів обороняв Ленінград, а з 1944 р. у складі 3-го Українського фронту брав участь у визволенні Будапешту і Відня. Наприкінці війни був учасником боїв за визволення Заполяр'я від німецько-фашистських окупантів. За бойові

заслуги був нагороджений 2 орденами та 16 медалями. Під час бойових дій він був важко поранений, але повернувся на фронт, не зважаючи на те, що був визнаний інвалідом.

Маловисторопський сільськогосподарський технікум М. І. Стеблянка закінчив у серпні 1946 р. і був направлений на роботу до Устилузького району Волинської області. Спочатку він працював старшим, а згодом, – головним агрономом машинно-тракторної станції Устилузького району, а з 1 січня 1954 р. був призначений на посаду агронома-економіста.

У 1949 р. Михайло Іванович вступив до Київського сільськогосподарського інституту. У 1954 р. Київський сільськогосподарський інститут об'єднали з Київським лісгосподарським інститутом в один навчальний заклад – Українську ордену Трудового Червоного прапора сільськогосподарську академію. Академію М.І. Стеблянка закінчив у 1955 р. за спеціальністю агрономія з присвоєнням кваліфікації вченого агронома.

Після закінчення академії М.І. Стеблянка переїхав до с. Малий Вистороп Сумської області і був призначений на посаду викладача Маловисторопського сільськогосподарського технікуму, на якій пропрацював до серпня 1964 р. У цей час він поєднував роботу у технікумі з навчанням в аспірантурі Української сільськогосподарської академії. По закінченні аспірантури, 22 травня 1964 р. Михайло Іванович захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук.

З 1 вересня 1964 р., після обрання за конкурсом на посаду старшого викладача кафедри ботаніки, М. І. Стеблянка пов'язав своє життя з Сумським державним педагогічним інститутом ім. А. С. Макаренка. Одночасно з викладацькою діяльністю він здобував вищу педагогічну освіту: спочатку навчався на заочному відділенні Сумського державного педагогічного інституту, а потім перевівся до Черкаського державного педагогічного інституту, який закінчив у 1966 р. за спеціальністю вчитель біології середньої школи із присвоєнням кваліфікації учителя біології і основ сільськогосподарського виробництва.

Михайло Іванович був всебічно обдарованою людиною. Він самостійно оволодів грою на акордеоні та гітарі, брав активну участь у художній самодіяльності, декламував та писав вірші, гарно співав. Він був обличчям кафедри ботаніки і природничого факультету. Його любили і поважали студенти й співробітники.

У 1965 р. М. І. Стеблянка обрали на посаду декана природничого факультету Сумського державного педагогічного інституту ім. А. С. Макаренка, на якій він працював до 1974 р. У квітні 1969 р. йому було присвоєне вчене звання доцента кафедри ботаніки Сумського державного педагогічного інституту ім. А. С. Макаренка. Як декан факультету Михайло Іванович опікувався розвитком біостаціонару «Вакалівщина», зробив значний особистий внесок у становлення і розвиток агробіологічної станції Сумського державного педагогічного інституту – плодового саду, колекційної ділянки, парникового господарства.

Михайло Іванович із натхненням займався організаційно-педагогічною та громадською діяльністю, які були спрямовані на виховання студентів, поширення природничо-наукових знань серед широкого кола природознавців і аматорів природи. Він був членом товариства «Знання» – громадської науково-просвітницької організації, успішно виступав з лекціями на природоохоронну тематику, постійно працював на курсах підвищення кваліфікації учителів.

З 1976 по 2000 рр. М. І. Стеблянка обіймав посаду завідувача кафедри ботаніки. Михайло Іванович викладав навчальні дисципліни «Ботаніка» й «Основи сільського господарства». Навіть у часи, коли українська мова зазнавала значних гонінь, він усі заняття проводив українською мовою. Окрему увагу приділяв рівню підготовки студентів, формуванню у них фундаментальних знань та практичних умінь для забезпечення успішної майбутньої педагогічної діяльності у школі та закладах вищої освіти.

Особливого значення М. І. Стеблянка надавав такому виду робіт як навчальна польова практика студентів. Михайло Іванович самостійно розробляв і постійно оновлював екскурсійні маршрути проходження практики, що дозволяло краще дослідити природу рідного краю. Під час аудиторних занять і польових практик він блискуче поєднував теорію з практикою, науку з поезією. Будучи людиною творчою і поетичною

він часто під час лекцій та екскурсій звертався до поезії, декламував вірші, підкреслюючи красу і велич рідної природи. Він і сам писав чудові вірші, часто їх декламував і це завжди викликало зацікавленість та повагу як у колег, так й у студентів.

М. І. Стеблянко відзначався працьовитістю та сумлінністю, його наукові інтереси були зосереджені в галузі агротехніки і селекції кукурудзи і ярої пшениці. У результаті проведеної ним селекційної роботи були отримані мутанти кукурудзи «Сумський 3», «Сумський 4» і «Сумський 5», за що 22 квітня 1983 р. М.І. Стеблянко отримав сертифікат від Всесоюзного науково-дослідного інституту рослинництва ім. М. І. Вавилова. Сертифікат засвідчував, що отримані мутанти передані до генетичної колекції ВІР, і що наданий матеріал має велику цінність як вихідний для селекції кукурудзи на ранньостиглість та високу продуктивність. Також він проводив дослідження, присвячені впливу хімічних мутагенів на властивості ярої пшениці.

У 1983 р. Михайло Іванович розпочав проведення досліджень природоохоронного спрямування. Під його керівництвом на кафедрі ботаніки виконувалися дві госпдоговірні науково-дослідні теми, за результатами яких М. І. Стеблянком була написана монографія «Розвиток агроценозів у зоні впливу викидів хімічних підприємств Лівобережної України» [13], що була депонована у 1986 р. У цій монографії вперше для північно-східної України наведені дані про вплив підприємств із виробництва фосфорних добрив на урожайність та якість урожаю кукурудзи і цукрових буряків. Отримані результати показали, що в зоні впливу аеротехногенних викидів хімічних підприємств суттєво зменшується урожайність сільськогосподарських культур і погіршується якісні показники урожаю.

3 квітня 1987 р. М. І. Стеблянку було присвоєне звання професора кафедри ботаніки. У 1989 р. Головним комітетом досягнень народного господарства за успіхи в економічному та соціальному розвитку Української РСР йому присвоєно звання Лауреата ВДНГ УРСР за природоохоронну роботу з врученням диплому II ступеня.

Багаторічна самовіддана праця М. І. Стеблянка була високого оцінена на всеукраїнському та місцевому рівнях. Він неодноразово був відзначений грамотами та подяками. У 1972 р. нагороджений знаком «Відмінника народної освіти УРСР», у 1973 р. отримав подяку Міністерства СРСР за проведення Всесоюзної наради завідуючих кафедрами біологічних наук, у квітні 1974 р. – занесений на дошку пошани м. Суми, а у 1984 р. – нагороджений Почесною грамотою Міністерства освіти УРСР.

Творчий доробок Михайла Івановича включає 52 наукові статті й шість навчальних посібників, які й у наш час не втратили своєї практичної цінності. Їх використовують на біологічних, природничих, природничо-географічних факультетах педагогічних університетів України при викладанні таких навчальних курсів як ботаніка й основи сільського господарства [8-11; 14]. Ними керуються учителі біології у навчальній, позанавчальній, науково-дослідницькій роботі [15]. Нижче наведена коротка характеристика основних праць М. І. Стеблянка, які і сьогодні не втратили актуальності для середньої і вищої біологічної освіти.

Михайло Іванович разом із доцентом кафедри ботаніки СумДПУ Б. М. Польським є співавторами двох навчальних посібників, що мають відомчі рекомендації: «Основи сільськогосподарського виробництва» (1977) [8] рекомендований Міністерством освіти УРСР для студентів природничих факультетів педагогічних інститутів; «Основи сільського господарства» (1991) рекомендований Міністерством народної освіти УРСР для студентів природничо-географічних факультетів [9]. У цих посібниках детально розкриваються питання з ґрунтознавства, загального землеробства, меліорації, агрохімії, рослинництва, овочівництва, садівництва, тваринництва. Видання добре ілюстровані. Дані, що наведені у них, характеризують основні досягнення вітчизняного сільськогосподарського виробництва. Посібники також можуть використовуватися учителями біології закладів загальної середньої освіти.

У 1981 р. був виданий навчальний посібник для вчителів середніх шкіл «Ботаніка» (1981) [15], який містить довідковий матеріал про будову і фізіологічні особливості

рослинної клітини, анатомії, морфології і систематики різних груп рослин, їх екологічні особливості та значення у житті людини.

У навчальному посібнику «Основи сільського господарства. Практикум» (1-е видання – 1983 р., 2-ге видання – 1992 р.) наведені методики визначення фізико-хімічних властивостей ґрунтів, якості насіння, кормів, оцінки продуктивності сільськогосподарських тварин та інших показників, важливих для сільськогосподарського виробництва [10; 11]. Наведені у посібнику спрощені демонстраційні методи проведення лабораторних робіт можуть бути застосовані й в умовах закладів загальної середньої освіти. У другому виданні посібника наведено ботанічну характеристику видів сільськогосподарських рослин, охарактеризовано сорти рослин і породи тварин.

Навчальний посібник для студентів природничих факультетів педагогічних вищих навчальних закладів «Ботаніка. Анатомія і морфологія рослин» виданий М. І. Стеблянко у 1995 р. у співавторстві з викладачами кафедри ботаніки Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка – Н. Г. Закорко і К. Д. Гончаровою [14]. У посібнику висвітлені основні актуальні питання анатомії і морфології вищих рослин: особливості будови і функції рослинної клітини і рослинних тканин, подано детальну характеристику вегетативних і репродуктивних органів рослинних організмів. Окрему увагу приділено характеристиці основних етапів історії ботаніки, особливостям розмноження і відтворення всіх систематичних груп рослин, подано відомості про морфологічну еволюцію, екологічні групи та життєві форми рослин і їх роль у природі та житті людини.

Життєві інтереси Михайла Івановича були різнобічними, але найбільше він захоплювався поезією. Агроном за першою професією, він через все життя проніс любов до хліборобської праці та до поезії, в якій оспівувалася ця праця. Знав напам'ять і часто декламувала вірші В. Фірсова, Й.В. фон Гете, А. Фета, Т. Шевченка. С. Вергуна, С. Острового.

Останньою опублікованою роботою М. І. Стеблянко став навчальний посібник «Лірична ботаніка» (2002) [12]. Цей посібник рекомендований для студентів закладів вищої освіти та вчителів закладів середньої освіти. Але насправді він може зацікавити набагато ширше коло читачів, оскільки головна ідея, яка сповідується у ньому, – показати гармонійну, неподільну єдність людини, природи та поезії. Михайло Іванович вважав, що ботаніка допоможе ліриці проникнути в таємниці природи, а поезія озвучить та освіжить царство рослин, відкриє його неповторну красу. Цей посібник має глибоку мету, і тому для її досягнення автором було проаналізовано значну кількість літературних джерел як наукового, так і науково-популярного змісту, а також поетичних творів. «Лірична ботаніка» складається з чотирьох розділів, вміщує 65 віршів 38 авторів. У розділах у науково-популярному стилі з використанням вдало підібраних за змістом рядків з поетичних творів розкрито такі питання як: природа та рух, рослинний світ та його охорона, місце мистецтва в природоохоронній освіті і вихованні, хліб та поезія, ставлення дітей до природи та поезії тощо. Співавтор цього посібника, М. Н. Шнуренко, розкрив і пояснив психологічні аспекти впливу рослин на загальний стан людського організму. Посібник вдало доповнюють чудові ілюстрації, які підібрали син і дочка Михайла Івановича – Андрій та Ірина.

1 лютого 2008 р. Михайло Іванович пішов із життя, але залишилась світла пам'ять про нього як про інтелігентну, високоосвічену, високопрофесійну, доброзичливу людину.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої теми. Науково-педагогічна спадщина М. І. Стеблянко знаходить відображення у науковій і педагогічній діяльності його учнів. Серед них чимало докторів і кандидатів біологічних і педагогічних наук, яким шлях до науки проклав особисто професор М. І. Стеблянко – фахівець з великої літери, високий професіонал, приклад для наслідування та взірць відданості своїй професії. Науково-педагогічний доробок Михайла Івановича вимагає подальшого нового осмислення і узагальнення. Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо створення узагальнюючої праці з історії становлення науково-природничої думки та природничої освіти на

Сумщині, оцінці та аналізу ролі у цьому процесі викладачів Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Дяченко, Л., Приходько, В. (2018). Стеблянко Михайло Іванович (17.11.2023–01.02.2008). Читання до 90-ї річниці з Дня народження Ніни Іванівни Дегтярьової і Бориса Миколайовича Польського та 95-ї річниці з Дня народження Михайла Івановича Стеблянко, 26 квітня 2018 р. (сс. 19–23). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. (Diachenko, L., Prykhodko, V. (2018). Steblianko Mykhailo Ivanovych (17.11.2023–01.02.2008). In Readings Dedicated to the 90th Anniversary of the Birthday of Nina Ivanivna Dehtiarova and Borys Mykolaiovych Polskyi and the 95th Anniversary of the Birthday of Mykhailo Ivanovych Steblianko, April 26, 2018. (pp. 19–23). Sumy: Sumy SPU named after A. S. Makarenko).
2. Закорко, Н. Г. (2009). Михайло Іванович Стеблянко педагог-учений. Матеріали восьмої Сумської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції, 29–30 жовтня, 2009 : збірник наукових праць (сс. 223–226). Суми : Вид-во СДПУ ім. А. С. Макаренка. (Zakorko, N. H. (2009). Mykhailo Ivanovych Steblianko, teacher and scientist. Proceedings of the 8th Sumy regional scientific historical and local history conference, October 29–30, 2009: Collection of scientific papers. (pp. 223–226). Sumy: Sumy SPU named after A. S. Makarenko).
3. Закорко, Н. Г. (2010). Історія кафедри ботаніки Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. До 80-річчя з дня заснування. Суми : Редакційно-видавничий відділ СДПУ ім. А. С. Макаренка. (Zakorko, N. H. (2010). History of the Botany Department of Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. To the 80th anniversary of the foundation. Sumy: Sumy SPU named after A. S. Makarenko).
4. Корж, Л. В. (1999). Історія становлення і розвитку Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. Суми: Редакційно-видавничий відділ СДПУ ім. А. С. Макаренка. (Korzh, L. V. (1999). The history of formation and development of Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. Sumy: Sumy SPU named after A. S. Makarenko).
5. Коршикова, К. (2018). Михайло Іванович Стеблянко «Лірична ботаніка». Читання до 90-ї річниці з Дня народження Ніни Іванівни Дегтярьової і Бориса Миколайовича Польського та 95-ї річниці з Дня народження Михайла Івановича Стеблянко, 26 квітня 2018 р. (сс. 27–29). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка (Korshikova, K. (2018). Mykhailo Ivanovych Steblianko “Lyrical Botany”. In Readings Dedicated to the 90th Anniversary of the Birthday of Nina Ivanivna Dehtiarova and Borys Mykolaiovych Polskyi and the 95th Anniversary of the Birthday of Mykhailo Ivanovych Steblianko, April 26, 2018. (pp. 27–29). Sumy: Sumy SPU named after A. S. Makarenko).
6. Особова справа викладача кафедри ботаніки М. І. Стеблянко. Архів Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. Суми, ф. р2817, оп. 2-ОБ спр. 2885, 87 арк. (Personal file of M. I. Steblyanko, a Lecturer of the Department of Botany. Archive of Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. Sumy).
7. Осташевський, М. Л. (2019). Макаренківська alma mater. Суми: Видавництво «Університетська книга». (Ostashevskiy, M. L. (2019). Makarenko Alma Mater. Sumy: Publishing House “Universytetska knyha”).
8. Польський, Б. М., Стеблянко, М. І., Чмир, Р. Д., Яворський, В. С. (1977). Основи сільськогосподарського виробництва. Київ : Вища школа. (Polskyi, B. M., Steblianko, M. I., Chmyr, R. D., Yavorskyi, V. S. (1977). Basics of agricultural production. Kyiv: Publishing House “Vyshcha shkola”).
9. Польський, Б. М., Стеблянко, М. І., Чмир, Р. Д., Яворський, В. С. (1991). Основи сільського господарства. Київ : Вища школа. (Polskyi, B. M., Steblianko, M. I., Chmyr, R. D., Yavorskyi, V. S. (1991). Basics of agricultural production. Kyiv: Publishing House “Vyshcha shkola”).
10. Польський, Б. М., Стеблянко, М. І., Чмир, Р. Д., Яворський, В. С. (1983). Основи сільського господарства. Практикум. Київ : Вища школа. (Polskyi, B. M., Steblianko,

- M. I., Chmyr, R. D., Yavorskyi, V. S. (1983). Basics of agriculture. Practicum. Kyiv: Publishing House "Vyshcha shkola").
11. Польський, Б. М., Стеблянюк, М. І., Чмир, Р. Д., Яворський, В. С. (1992). Основи сільського господарства. Практикум. Київ : Вища школа. (Polskyi, B. M., Steblianko, M. I., Chmyr, R. D., Yavorskyi, V. S. (1992). Basics of agriculture. Practicum. Kyiv: Publishing House "Vyshcha shkola").
 12. Стеблянюк, М. І., Стеблянюк, А. М., Шнуренко, М. Н. (2001). Лирическая ботаника : учебное пособие для студентов вузов и учителей школы. Суми: Видавництво «Університетська книга». (Steblianko, M. I., Steblianko, A. M., Shnurenko, M. N. (2001). Lyrical botany: a textbook for university students and school teachers. Sumy: Publishing House "Universytetska knyha").
 13. Стеблянюк, М. І. (1986). Розвиток агроценозів у зоні впливу викидів хімічних підприємств Лівобережної України : монографія. Суми: СДПІ ім. А. С. Макаренка. (Steblianko, M. I. (1986). Development of agrocenoses in the zone of influence of emissions from chemical enterprises of the Left Bank of Ukraine: Monograph. Sumy SPI named after A. S. Makarenko).
 14. Стеблянюк, М. І., Закорко, Н. Г., Гончарова, К. Д. (1995). Ботаніка. Анатомія і морфологія рослин : навчальний посібник для студентів природничих факультетів педагогічних навчальних закладів. Київ: Вища школа. (Steblianko, M. I., Zakorko, N. H., Honcharova, K. D. (1995). Botany. Anatomy and morphology of plants: a study guide for students of natural sciences faculties of pedagogical educational institutions. Kyiv: Publishing House "Vyshcha shkola").
 15. Стеблянюк, М. І., Ковтун, В. А., Морозюк, С. С. (1981). Ботаніка: посібник для вчителів. Київ: Радянська школа. (Steblianko, M. I., Kovtun, V. A., Moroziuk, S. S. (1981). Botany: a guide for teachers. Kyiv: Publishing House "Soviet School").
 16. Хандюк, Т. В. (2018). Науково-педагогічна діяльність Михайла Івановича Стеблянюка. Читання до 90-ї річниці з Дня народження Ніни Іванівни Дегтярьової і Бориса Миколайовича Польського та 95-ї річниці з Дня народження Михайла Івановича Стеблянюка, 26 квітня 2018 р. (сс. 24–26). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка (Khandyuk, T. V. (2018). Scientific and pedagogical activities of Mykhailo Ivanovych Steblianko. In Readings Dedicated to the 90th Anniversary of the Birthday of Nina Ivanivna Dehtiarova and Borys Mykolaiovych Polskyi and the 95th Anniversary of the Birthday of Mykhailo Ivanovych Steblianko, April 26, 2018. (pp. 24–26). Sumy: Sumy SPU named after A. S. Makarenko).

Vakal A. P., Lytvynenko Yu. I. The scientific and pedagogical heritage of Professor Mykhailo Ivanovych Steblianko (to the 100th anniversary of his birth)

Summary. The article highlights the main stages of the life path and analyzes the scientific and pedagogical heritage of Mykhailo Ivanovych Steblianko (1923-2008), candidate of agricultural sciences, professor of the Department of Botany of Natural-Geographical Faculty of Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. It is noted that M. I. Steblianko is the author of more than 50 scientific and methodological works (study guides, practicums, methodological recommendations, articles in scientific collections and periodicals), which are still relevant in the organization of higher and secondary biological education in Ukraine. These works are devoted to the issues of theory, practice and teaching methods of botany, the basics of agriculture and nature conservation in institutions of higher education of the pedagogical profile, as well as biology in institutions of general secondary education. The analysis of the following works by M. I. Steblianko is carried out: "Basics of agricultural production" (1977), "Botany" (1981), "Development of agrocenoses in the zone of influence of emissions from chemical enterprises of the Left Bank of Ukraine" (1986), "Basics of agricultural production" (1991), "Basics of agricultural production" (1991), "Basics of agriculture. Practicum" (1982, 1992), "Botany. Anatomy and morphology of plants" (1995), "Lyrical botany" (2001).

Key words: scientific and pedagogical heritage, history of the Natural-Geographical Faculty, scientists of SumSPU named after A. S. Makarenko, education and science of Sumy region, outstanding figures of Sumy region, biology teacher training, botany, basics of agriculture.